

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2020.44.0.3399>

УДК [332.122:338.43]:330.342.146 (477); JEL O18 R58

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ ЯК ДОДАТКОВЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Галина Горин, Леся Дрогомирецька

*ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»
79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4
e-mail: hhv77@i.ua, dlf88@ukr.net*

Анотація. Всесторонньо аналізовано функціональну структуру земель сільськогосподарського призначення Західного регіону за наступними типами: сільськогосподарські угіддя, з них рілля, сіножаті, пасовища і плодово-ягідні насадження. Виявлено особливості й пріоритети розвитку рекреаційних ресурсів як додаткового джерела для освоєння, використання та розвитку сільських територій. Проаналізовано частку площ територій та об'єктів окремих категорій у природно-заповідному фонді Західного регіону. До об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення відносять заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, зоологічні парки, дендрологічні парки і парки-пам'яток садово-паркового мистецтва. Оцінено територіальна концентрація земель рекреаційного призначення. Проведено аналіз обсягу надходжень від сплати туристичного збору до місцевих бюджетів областей Західного регіону, у тому числі від сільських садиб. Досліджено сучасний стан інфраструктури у сфері санаторно-курортного лікування, відпочинку та туризму Західного регіону за видами колективних закладів, дитячих закладів оздоровлення та відпочинку.

Ключові слова: оцінка, сільська територія, землі сільськогосподарського призначення, рекреаційно-туристичні ресурси, сільські садиби, регіон.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогоднішні умови формування ринку земель в контексті проведення в Україні адміністративно-територіальної реформи ставлять нові вимоги до управління регіональною економікою держави та оптимального використання можливостей регіональних утворень. Усе більшої уваги набувають дослідження, що стосуються розвитку рекреаційно-туристичної сфери на сільських територіях України, до вимог і стандартів ЄС у сфері сільського розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності поняття і проблем сільських територій присвячені праці відомих українських і зарубіжних вчених: Т. Гром'як, К. Ешлі, А. Ключник, О. Коваленко, В. Колесников, І. Костирко А. Лісовий, С. Максвел, М. Малік, О. Павлов, В. Прушківський, Н. Рідей, В. Славов, В. Уркевич. Науковим дослідженням проблематики рекреаційно-туристичного сфери регіону присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених: В. П. Руденко, О. І. Гулич, П. В. Жук, В. С. Кравців, М. С. Нудельман, З. В. Герасимчук, Л. М. Черчик, В. І. Мацола, О. В. Кифяк.

© Галина Горин, Леся Дрогомирецька, 2020

Їх праці поглиблюють, узагальнюють і розвивають методологічні основи наукових досліджень щодо даного поняття. При цьому недостатньо аналізована оцінка стану рекреаційно-туристичних ресурсів сільських територій регіону.

Постановка завдання. Проведення оцінки стану рекреаційно-туристичних ресурсів сільських територій Західного регіону дозволить виявити його регіональні особливості, врахування яких сприятиме пошуку шляхів активізації щодо її підвищення на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сумарному природно-ресурсному потенціалі сільські території займають близько 90 % загальної площі України. На сільських територіях зосереджено 42,7 млн. га сільськогосподарських угідь, що становить 68,8 % загальної площі України. Сільські території України характеризуються високою концентрацією земельних ресурсів. Серед областей Західного регіону України забезпеченість земельними ресурсами є найвищою на Львівщині, Волині і Тернопільщині. Івано-Франківська, Чернівецька та Закарпатська області відзначаються найбільшійми земельними ресурсами в Україні загалом. При цьому за площею ріллі в розрахунку на одного сільського мешканця лідерство серед областей Західного регіону утримують Тернопільщина та Волинь [9].

Найбільш наближеною до оптимальної в Західному регіоні є структура земельного фонду Івано-Франківської та Волинської областей. Так, площа сільськогосподарських угідь Івано-Франківської області становить 635 тис. га (45,7% загальної площі області), з них ріллі – 393 тис. га. (28,3%), пасовищ – більше 128 тис. га (20%), сіножатей – понад 82 тис. га. (13%), плодово-ягідних насаджень – біля 10 тис. га (менше 2%) [2,3].

Сільські території характеризуються високою концентрацією рекреаційних ресурсів. Територіальну концентрацію земель рекреаційного призначення представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Територіальна концентрація земель рекреаційного призначення Західного регіону України

Адміністративні одиниці	Природно-рекреаційний потенціал (%) у розрахунку на:			Землі рекреаційного призначення (%) у розрахунку на:		
	1000 км ²	1 тис. жителів	1 тис. рекреантів	1000 км ²	1 тис. жителів	1 тис. рекреантів
Волинська	11,089	0,214	5,829	8,535	0,166	4,486
Закарпатська	33,273	0,341	5,680	12,141	0,125	2,073
Івано-Франківська	13,223	0,131	3,874	18,525	0,186	5,427
Львівська	15,587	0,131	1,385	5,339	0,046	0,474
Рівненська	5,522	0,096	3,782	9,025	0,157	6,181
Тернопільська	7,000	0,086	4,881	8,529	0,106	5,947
Чернівецька	7,911	0,070	21,219	8,321	0,074	22,318

Джерело: побудовано автором на основі [1, с. 126; 61, с. 8]

Як видно із табл. 1, найбільша концентрація таких земель на 1000 км² є в Івано-Франківській (18,525), Закарпатській (12,141) областях, найменша – у Львівській області (5,339).

Основна частка земель рекреаційного призначення регіону припадає на землі природоохоронного призначення – 9,26% площі Західного регіону. Лідерами за частками земель рекреаційного призначення у загальній площі є Івано-Франківська (17,6%) та Закарпатська (11,4%) області.

Оздоровчі землі займають 0,11% земель Західного регіону. Найбільша їх частка припадає на Рівненську обл. (0,554% – площі області).

Рекреаційні землі займають 0,26 % території Західного регіону. До регіонів з високим відсотком рекреаційних земель відносяться Івано-Франківська (0,83%) та Закарпатська (0,66%) області.

Найбільші площі земель історико-культурного призначення зосереджені у Львівській (0,050% від площі) та Івано-Франківській (0,014 %) обл. Загалом, у Західному регіоні вони становлять 0,016% [10, с. 138-140] [1-9].

Особливу цінність складають ландшафтні ресурси у структурі рекреаційно-туристичного потенціалу регіону.

Загалом у РТП Західного регіону нараховується 2945 територій та об'єктів природно-заповідного фонду держави із площею 1 218 976,7 га [1, с. 142-147].

За площею найбільша питома вага природно-заповідного фонду припадає на національні природні (11,19%) та заказники (9,45%) і регіональні ландшафтні парки (6,91%) (табл. 2).

Таблиця 2

Загальна кількість та площа територій та об'єктів ПЗФ Західного регіону України

Категорія	Кількість		Площа	
	Об'єктів	% від загальної кількості	га	% від загальної площі
Заповідники:	6	0,07	126003,7	3,21
природні	5	0,06	67967,9	1,73
біосферні	1	0,01	58035,8	1,48
Національні природні парки	20	0,25	439452,6	11,19
Заказники:	3044	38,01	371217,2	9,45
загальнодержавного значення	90	1,12	58510,4	1,49
місцевого значення	613	7,65	312706,8	7,96
Пам'ятки природи:	1548	19,33	8181,8	0,21
загальнодержавного значення	55	0,69	2338,8	0,06
місцевого значення	1493	18,64	5843,0	0,15
Ботанічні сади:	9	0,11	375,8	0,01
загальнодержавного значення	6	0,07	341,1	0,01
місцевого значення	3	0,04	34,4	0,0009
Зоологічні парки:	3	0,04	27,5	0,0007
загальнодержавного значення	1	0,01	11,6	0,0003
місцевого значення	2	0,02	15,9	0,0004
Дендрологічні парки:	29	0,36	460,0	0,01
загальнодержавного значення	10	0,12	331,8	0,01
місцевого значення	19	0,24	128,2	0,00
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва:	182	2,27	1792,3	0,05
загальнодержавного значення	17	0,21	292,9	0,01
місцевого значення	165	2,06	1499,4	0,04
Регіональні ландшафтні парки	17	0,21	238936,3	6,08
Заповідні урочища	428	5,34	32529,8	0,83
Всього, Західний регіон	2945	36,77	1218976,7	31,04
Україна	8009	100,0	3927237,2	100,00
в тому числі:				
загальнодержавного значення	179	2,23	61826,6	1,57

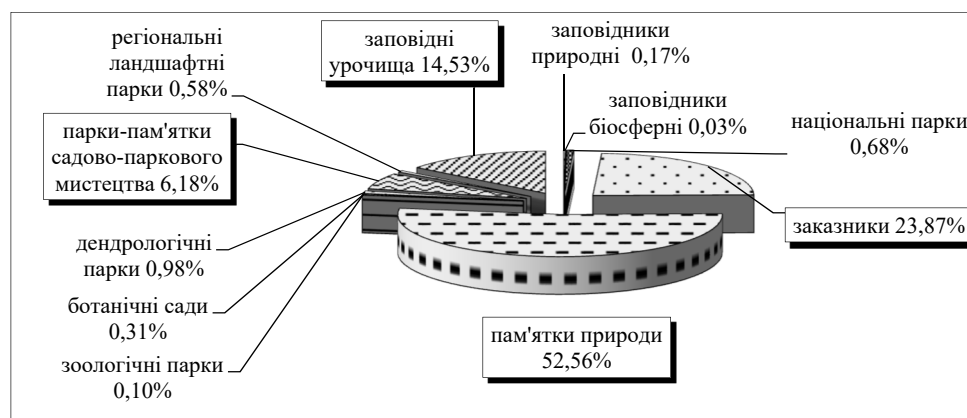
місцевого значення	2295	28,66	320227,7	8,15
--------------------	------	-------	----------	------

Джерело: побудовано автором на основі [1, с. 142-147]

Як видно з табл. 2 пам'ятки природи займають площу 0,21 %, заповідники природні – 1,73 %, заповідники біосферні – 1,48%, заповідні урочища – 0,83 % від загальної площі територій та об'єктів ПЗФ України.

У РТП Західного регіону станом на 01.01.2019 р. є об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення: 90 заказників, 55 пам'ятки природи, 18 ботанічних садів, 1 зоологічний парк, 10 дендрологічних парків, 17 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Їх загальна фактична площа становить 61826,6 га.

Частка площ територій та об'єктів окремих категорій у природно-заповідному фонді Західного регіону складає: природних заповідників – 0,17 %, біосферних заповідників – 0,03 %, національних природних парків – 0,68 %, заказників – 23,87 %, пам'яток природи – 52,56 %, регіональних ландшафтних парків – 0,58 %, заповідних урочищ – 14,53 %, ботанічних садів – 0,31 %, зоологічних парків – 0,10 %, дендрологічних парків 0,98 %, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва – 6,18 % (рис. 1).

Рис. 1. Частка площ територій та об'єктів окремих категорій у природно-заповідному фонді Західного регіону

Джерело: побудовано автором на основі [1, с. 142-147]

У територіальному розрізі Західного регіону частка площ ПЗФ від загальної площі регіону є найбільшою – 12,8-15,71 % – у Волинській (19,3%), Івано-Франківській (18,2%), Рівненській (15,3%). У Закарпатській і Львівській областях заповідні території складають 14,9% і 12,2 % відповідно і найменша – у Чернівецькій області – 9,1 %.

Найвагомішу частину у розвитку рекреаційно-туристичної сфери регіону займають колективні засоби розміщення.

Найбільшу питому вагу у структурі колективних закладів Західного регіону за її видами займають готелі, частка яких у 2020 р. збільшилася на 0,2% у порівнянні з 2015 р. Водночас частка спеціалізованих закладів зменшилася на 0,5% відповідно, коли у 2000 р. було зростання на 1,4% (табл. 3).

Таблиця 3

Колективні заклади розміщення Західного регіону України

Види колективних закладів	Роки															
	2000		2005		2010		2012		2013		2014		2015		2020	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
Усього	640	100	633	100	711	100	1076	100	1242	100	1243	100	1189	100	1207	100
у т.ч.: спеціалізовані	412	64	373	59	324	46	288	27	284	23	266	21	247	21	238	20
готелі	228	36	260	41	387	54	788	73	958	77	977	79	942	79	969	80

Джерело: складено і розраховано автором на основі [2-10]

Аналіз колективних закладів розміщення регіону у 2000-2020 рр. за видами засвідчив, що готелі складають переважну частку (в середньому 66% і 34% – спеціалізовані заклади розміщення). Частка спеціалізованих закладів розміщення у період 2000-2020 рр. скоротилася на 44%, що частково викликано призупиненням часткової компенсації санаторію-профілакторію для оздоровлення профспілками (10-20% від фактичної вартості путівки, решту покриває соцстрах).

Значну частину у розвитку рекреаційно-туристичної сфери регіону займають дитячі заклади. Західний регіон України у 2020 р. представлений 1182 дитячими закладами з часткою в Україні 12,2% (частка місць – 16,3%), що зросла на 6,2% (частка місць – на 6,3%) порівняно з 2000 р. (рис. 2).

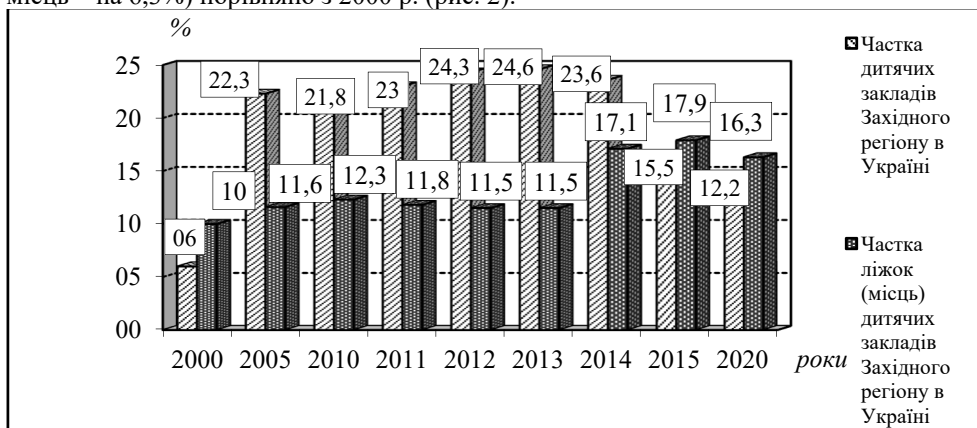

Рис. 2. Частка Західного регіону в Україні за кількістю дитячих закладів оздоровлення і відпочинку та ліжок (місць)

Джерело: складено і розраховано автором на основі [2-10]

Питома вага областей Західного регіону в Україні за кількістю дитячих закладів оздоровлення та відпочинку за 2000-2020 рр. суттєво не змінилася. Лідером за кількістю таборів залишається Івано-Франківська область, на 2-му та 3-му місцях – Рівненська та Волинська області відповідно, аутсайдером залишається Тернопільська область

Проведені аналітичні дослідження дають повну характеристику земель рекреаційного призначення і стану діяльності дитячих таборів і колективних закладів

розміщення Західного регіону за аналізований період, що свідчить про їх достатню кількість для розвитку рекреаційно-туристичної сфери регіону.

Туризм і активні форми відпочинку є важливою складовою розвитку рекреаційно-туристичної сфери регіону.

Загальна кількість туристичних підприємств Західного регіону у 2020 р. складала 698 одиниць, із них діяло 123 – туроператори (у 2015 р. – 123 од.), 512 – турагенти (432 од.), 71 – займалися тільки екскурсійною діяльністю (51 од. відповідно).

Загалом у Західному регіоні кількість суб'єктів туристичної діяльності зменшилася – від 871 од. до 606 од. у 2012-2020 рр.

Серед внутрішніх туристів сьогодення улюбленими місцями є сільська місцевість. Загальна кількість садиб сільського туризму Західного регіону України у 2020 р. складала 350 одиниць, що збільшилася на 67,2%, у порівнянні до 2019 р. [10] Середня місткість садиб у 2020 р. не була досить високою і становила 100,8 тис. місць.

Протягом останніх 3-х років коефіцієнт використання місткості садиб Західного регіону щорічно змінювався. Найбільша кількість садиб у 2020 р. зосереджена у Івано-Франківській області – 305 одиниць, що на 126 од. більше, ніж у 2015 р. Найменша їх кількість є у Чернівецькій (17 од.), Львівській (16 од.), Тернопільській (6 од.), Закарпатській (4 од.), Волинській (2 од.) і Рівненській (0 од.). Найбільший обсяг відвідування відбувся у 2016 році. Відповідно, у 2016 р. у Західному регіоні загальна кількість розміщених у садибах збільшилася порівняно з 2015 р. на 29,8 тис. осіб і склала 70,2 тис. осіб. Відбулося збільшення чисельності розміщених у садибах на 1,2% у порівнянні з 2014 р. (із 33 594 особи у 2014 р. до 40 438 особи у 2015 р.).

Серед областей Західного регіону у 2016 р. дохід отримали Івано-Франківська (30 463,5 тис. грн.), Львівська (4 091,8 тис. грн.), Чернівецька (2 612,4 тис. грн.), Волинська (839,8 тис. грн.), Тернопільська (501,1 тис. грн.) і Закарпатська (300,4 тис. грн.) області.

Загальна сума витрат від діяльності садиб Західного регіону у 2016 р. становить 23183,5 тис. грн., що на 14382,7 тис. грн. (у 2,5 рази або на +263,3%) більше, порівняно з 2015 р.

Сільський відпочинок має можливість у створенні нових робочих місць, та раціональному використанню його різноманітного рекреаційно-туристичного потенціалу, в кінцевому рахунку – забезпечує ефективну підтримку позитивних змін на селі.

Обсяг надходжень від сплати туристичного збору у 2020 р. склав 14108,9 млн. грн., що на 42,2 % більше, у порівнянні до попереднього року. При цьому його обсяг був у 2015 р. у порівнянні з 2014 р. зріс на 61,8 %.

ТОП 3 області Західного регіону за найбільшими обсягами надходжень від сплати туристичного збору, що надійшли до місцевих бюджетів у 2020 р. були: Львівська обл. – 8,4 млн. грн. (15,6 %); Івано-Франківська обл. – 2,3 млн. грн. (4,2 %) і Закарпатська обл. – 2,2 млн. грн. (4,1 %).

Отже, результати аналітичного дослідження діяльності суб'єктів туристичних підприємств Західного регіону протягом 2014-2020 рр. демонструють зростаючу динаміку його змін, що позитивно впливає на розвиток туризму регіону загалом.

Висновки. На основі результатів комплексної оцінки стану рекреаційно-туристичних ресурсів сільських територій Західного регіону України виявлено його регіональні особливості, врахування яких сприятиме пошуку шляхів активізації щодо його підвищення на регіональному рівні і формуванню механізму регіональної політики щодо ефективного його функціонування в цілому.

Список використаних джерел

1. Горин Г. В. Рекреаційно-туристичний потенціал Західного регіону України та структурні зрушення в його освоєнні. Науковий Вісник НЛТУ. Львів : РВВ НЛТУ України. 2011. Випуск 21.3. С. 62-68.
2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області / Державний комітет статистики України. URL: <http://www.vous.in.lutsk.ua>.
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Закарпатській області / Державний комітет статистики України. URL: <http://www.stat.uz.ua>.
4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Івано-Франківській області / Державний комітет статистики України. URL: <http://stat.if.ukrtel.net>.
5. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області / Державний комітет статистики України. URL: <http://www.stat.lviv.ua>.
6. Офіційний сайт Головного управління статистики у Рівненській області / Державний комітет статистики України. URL: <http://www.oblstat.rivne.com>.
7. Офіційний сайт Головного управління статистики у Тернопільській області / Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ternstat.tim.net.ua>.
8. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернівецькій області / Державний комітет статистики України. URL: <http://www.oblstat.cv.ukrtel.net>.
9. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Урядовий портал. Пошук рішень уряду. Кабінет Міністрів України: URL: <http://www.kmu.gov.ua>.

References

1. Horyn H. V. (2011). Rekreatsiyno-turystychnyy potentsial Zakhidnoho rehionu Ukrayiny ta strukturni zrushennya v yoho osvoyenni. [Recreational and tourist potential of the Western region of Ukraine and structural changes in its development]. *Science Visnyk*, 21.3. (In Ukrainian).
2. Ofitsiynyy sait Holovnoho upravlinnya statystyky u Volynskiy oblasti [Official site of the Main Department of Statistics in Volyn region]. Available at: <http://www.vous.in.lutsk.ua>. (In Ukrainian).
3. Ofitsiynyy sait Holovnoho upravlinnya statystyky u Zakarpatskiy oblasti [Official site of the Main Department of Statistics in Zakarpatskiy region]. Available at: <http://www.stat.uz.ua> (In Ukrainian).
4. Ofitsiynyy sait Holovnoho upravlinnya statystyky u Ivano-Frankivskiy oblasti [Official site of the Main Department of Statistics in Ivano-Frankivsk region]. Available at: stat.if.ukrtel.net (In Ukrainian).
5. Ofitsiynyy sait Holovnoho upravlinnya statystyky u Lvivskiy oblasti [Official site of the Main Department of Statistics in Lviv region]. Available at: stat.lviv.ua (In Ukrainian).
6. Ofitsiynyy sait Holovnoho upravlinnya statystyky u Rivnenskiy oblasti [Official site of the Main Department of Statistics in Rivne region]. Available at: oblstat.rivne.com (In Ukrainian).
7. Ofitsiynyy sait Holovnoho upravlinnya statystyky u Ternopilskiy oblasti [Official site of the Main Department of Statistics in Ternopil region]. Available at: ternstat.tim.net.ua (In Ukrainian).
8. Ofitsiynyy sait Holovnoho upravlinnya statystyky u Chernivetskiy oblasti [Official site of the Main Department of Statistics in Chernivtsi region]. Available at: oblstat.cv.ukrtel.net (In Ukrainian).
9. Ofitsiynyy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (In Ukrainian).
10. Uryadovyy portal Poshuk rishen uryadu. Kabinet Ministriv Ukrainy. [Government portal. Search for government solutions. Cabinet of Ministers of Ukraine]. Available at: <http://www.kmu.gov.ua> (In Ukrainian).

RECREATION AND TOURIST RESOURCES AS AN ADDITIONAL SOURCE FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS OF THE WESTERN REGION OF UKRAINE

Halyna Horyn, Lesia Drohomiretska

*State Institution "Institute of Regional Studies
named after M. I. Dolishnoho NAS of Ukraine",
79026, 4 Kozelnytska st., Lviv, Ukraine
e-mail: hhv77@i.ua, dlj88@ukr.net*

Annotation. The article reviews the functional structure of agricultural lands of the Western region. The agricultural lands are comprehensively analyzed by the following types: agricultural lands, including arable land, hayfields, pastures and fruit and berry plantations. More 42,7 million hectares of agricultural land are concentrated in rural areas, which is 68,8% of the total area of Ukraine. Rural areas of Ukraine are characterized by a high concentration of land resources. Among the regions of the Western region of Ukraine, the provision of land resources is the highest in Lviv, Volyn and Ternopil regions. Ivano-Frankivsk, Chernivtsi and Zakarpattia regions are marked by the poorest land resources in Ukraine in general. The share of areas of territories and objects of separate categories in the nature reserve fund of the Western region is analyzed. The objects of the nature reserve fund of national importance include reserves, natural monuments, botanical gardens, zoological parks, deontological parks and parks-monuments of landscape art.

The peculiarities and priorities of development of recreational and tourist resources as an additional source for development, use and development of rural territories are revealed. The main share of recreational lands in the region falls on nature conservation lands – 9,26 % of the area of the Western region. Ivano-Frankivsk (17,6 %) and Zakarpattia (11,4 %) regions are the leaders in terms of the share of recreational lands in the total area. By area, the largest share of nature reserves is accounted for by national nature reserves (11,19 %) and reserves (9,45 %) and regional landscape parks (6,91 %). The analysis of collective accommodation establishments of the region in 2000-2020 by types showed that hotels make up the predominant share (on average 66 % and 34 % are specialized accommodation establishments). It is proved that among domestic tourists today the favorite places are the countryside. It is analyzed that the TOP 3 regions of the Western region for the greatest achievements of income through the tourist tax, which came to local budgets in 2020 were: Lviv region; Ivano-Frankivsk and Zakarpattia regions. These suggestions facilitate the search for ways to revitalize its development.

Key words: assessment, rural area, agricultural land, recreational and tourism resources, rural estates, region.

*Стаття надійшла до редколегії 02.10.2020
Прийнята до друку 29.12.2020*